

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа им. Бавун-оол У.А.
с. Элегест Чеди-Хольскогакожууна РТ

Согласовано

заместитель по ВР

Жылкы /Кыргыз Л.М./
« 21 » август 2023 г.

Утверждено

и.о. директора школы

С.Ф.У. /Сотпа А.А.
приказ № 7 от « 21 » 08 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по внеурочной деятельности «Торзэн дылым»

ДЛЯ 3 КЛАССА

НА 2023/2024 УЧЕБНЫЙ ГОД

Составитель программы

Тонгак Риза Адыг-ооловна,
учитель начальных классов.

Тайылбыр бижик

3-ку класска тыва дылга «Торээн дылым» деп кичээлден дашкаар ажылдаар эртемнин программазын куруне стандарттарынга дууштур тургускан.

«Торээн дылым» - дыл эртемниң теория болгаш практика талазы-биле чугула ужур-дузалыг бир кезээ болур.

3-ку класска «Торээндылым» деп кичээлден дашкаар ажылдаар эртемниң **кол сорулгазы:**

-литературлуг дылдын нормаларын сагыырын хайгаараары, оларны хажыда бээр чоруктар-биле демисежири база аас болгаш бижимел чугаанын ажыглалын чурумчудары хамааржыр.Базаолышкаш:

- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларына чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;
- оларның логиктиг боданышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
- төрөөн дылына камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер,дылдың байлаан шиңгээдип алырына өөреникчилерниң сонуургалын күштелдирер;
- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;
- шын, меделдиг, аянынг номчуурунун мергежилдерин сайзырадыр.

Өөредилге планнаашкынында «Торээндылым»деп эртемниң туружу

3-ку класска «Торээндылым» неделяда 1 шак ,будун чылда 34шак болур.

Программаның утказы

Торээндыл—кижилерниң аразында харылзажырының чугула чепсээ болур дылдың амыдыралга илереттинери азы хереглеттинери болур.

Дылдың, бүгү-ле байлактарын, дүрүмнерин чаңгыс кижиниң долузу-биле шиңгээдипалыры болдунмас. Ынчалза-даа дылдың, ниити, хүн бүрүде эң-не нептереңгей ажыглаттынар нормаларын—сөстөрни шынажыглаарын,адаарын,морфологтуг болгаш синтаксистиг нормаларын— оореникчи бүрүзү билген турар ужурлуг.

Чугаа культуразы дээрге дыл эртемниң бир адыры болур болгаш ол төөгүнүң кандыг-бир тодаргай үезинде улустуң чугаа амыдыралын шинчилеп өөренир база эртем ёзу-биле дылды ажыглаарының дүрүмнерин доктаадып тодарадыр. Ийи талазында,төөгүнүңкандыг-бир тодаргай үезинде бир ниитилелдиң (улустуң) чугаазының культуразы; ол болза адаарының ,ударениениң, сөстөрни ажыглаарының, хевирлерни тургузарының сөс каттыжышкыннарын болгаш домактарны тургузарының нормаларын барымдаалаарын хажытпазы болур. Чугааның нормалыг болурунга ооң хажык чогу тодаргайы, арыы база хамааржыр. Бижимел чугаа культуразына орфография болгаш пунктуацияның дүрүмнерин сагыыры база кирер. Культурлуг сайзыраңгай чугаа дээрге ооң сөстөриниң хөй янзы байлаа, грамматиктиг конструкцияларның хөй янзыларын ажыглаары,чурумалдыг аргаларның дээштии, бодалдарны шындес-дараалай тургусканы болур.

Чугаа культуразының төвүндө норма туруп турар. Норма дээрге дылдың аргаларын чугааг аажыглап чаңчыкканы, дылды аргаларын чугаага кижиниң ажыглаарын чурумчудар

Дүрүмнөр болур. «Дыл—ол болза :а) дылдың бүдүжү (азы системазы) , ооң эге кезектеринин, категорияларнын, системаларынын иштики организациязы; б) төөгүдө тывылган, улам ыңай сайзыраар норма; в) дылды, ооң бүдүжүн болгаш нормазын билер, оларны боттарынын бодалдарын күзел-чүткүлүн, сагыш-сеткилин илередир чугааны тургузар дээш харылзажып турар кижилернин дыл талазы-биле ажыл чорудулгазы болур» (Кодухов В. И. Общее языкознание. М.: Высшая школа, 1974, ар. 121). Норма болза дылдың ундезин шынарларынын бирээзи дээрзин ында айыткан.

Норма—дылдың хүлээлгелерин че дишкинниг күүседиринг ехерек. Ынчангаш норма дээрге, улам тодарга йчугаалаарга , дылда бар боо турар адаарынын, сөстөрнин , хевирлернин сөс каттыжышкыннарынын, домактарнын янзыларындан эң нептерээн болгаш дыл практикасында турумчаан, ажыглап чаңчыккан, дылдың функцияларын эң эки боттандыраарына таарымчалыг янзылары литературлуг дылдың (чугаанын) нормалары болур. Норма турум, быжыг-даа болза, дылдың төөгүлүг хөгжүлдезинде өскерли берип болур. Амыдыралдың кандыг-бир үе чадазында дылдың элементилери чергелешкек (кайызы-даа хереглеттингир) нормалар туруп болур.

Литературлуг тыва дылдың нормалары колдуунда быжыккан деп чугаалап болур. Ынчалза-даа диалектилернин салдары-биле база анаа аас чугаанын чамды конзагай чүүлдеринин чылдагааны-биле литературлуг дылдың нормаларын хажыда бээр таварылгалар ховар эвес.

Ынчангаш, «Төрээн дылым» деп эртемнин кол сорулгазынга литературлуг дылдын нормаларын сагыырын хайгаараары, оларны хажыда бээр чоруктар-биле демисежири база аа сболгаш бижимел чугаанын ажыглалын чурумчудары хамааржыр.

База ол ышкаш:

- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларына чаңчыктырар, оларнын сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазынын культуразын бедидер;
- оларнын логиктиг боданыышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
- төрээн дылынга камныг болгаш хандыкшылдыг болурун акижизидер, дылдың байлаан шингээдип алырынга өөреникчилернин сонуургалын күштелдирер;
- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;
- шын, медреселдиг , аянын номчууруну нмергежилдерин сайзырадыр.

Планнын түннелдер(ФКӨС-түннелделери-биле):

Предметтиг түннелдер(предметные):

- тыва дылдың теориялыг билиглери;
- төрээн черинин төөгүзү;
- тыва дылдың тывылганы;
- тыва дылдың адырларына янзы-бүрү интеллектуалдыг оюннарнын билиглери (лексика, фонетика, грамматика)

Бот-тускайлаң түннелдер:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап өөрениги;

Программанын кол тургузуу

«Торээн дылым» деп кичээлден дашкаар ажил-чорудулгага планнаттынган программа 3-ку класска 34 шакка планнаттынган, оларнын назы-харынга назы-харынга дууштур тургустунган.Неделяда 1 шак.Программа ниитизи-биле ургуларның ниити кругозорун, культуразын бедидип, дыл-домаан сайзыратпышаан, колдуунда янзы-бурү оюннар хевиринге эртер.

Тематиктигпланнаашкын.

Зкласс–34 шак

№	Бөлүктернинтемазы	Шагы
1.	Состер–удурланыкчылар	5
2.	Оларны чуге ынчаарадаарыл?	6
3.	Эргижирээн состер	6
4.	Чаа состер	4
5.	Чугаа культуразы	8
6.	Улустун аас чогаалы	5
		34ч

Календарь-тематикти планнаашкын

№	№	Темазы	Шагы	Хүнү	
				план	факт
Состер–удурланыкчылар. 5ш.					
1	1	Кирилде кичээл.Тыва дылдын ужур-дузазы	1	07.09	
2	2	Антонимнер.Оюннар «Состутып»...	1	14.09	
3	3	Оюннар «Улегердомакты уламчыла...»	1	21.09	
4	4	Антонимнер.Оюннар «Состу тып»...	1	28.09	
5	5	Ойнап тургаш оорениили	1	05.10	
Оларны чуге ынчаар адаарыл?6ш.					
6	1	Состер канчап тыптып келгенил?	1	12.10	
7	2	Чуу деп кужул?	1	19.10	
8	3	Чуу деп аныл?	1	26.10	
9	4	Чуу деп балыгыл?	1	09.11	
10	5	Состер байырлалы	1	16.11	
11	6	Оларны чуге ынчаарадаарыл?	1	23.11	
Эргижирээнсостер.6ш.					
12	1	Архаизмнер-эргижирээнсостер	1	07.12	
13	2	Тоогу билбес-тоорээр,торел билбес-турээр?	1	14.12	
14	3	Проек «Билдинмес состер»	1	21.12	
15	4	Оюннар «Состутып»	1	28.12	
16	5	Архаизмнер–эргижирээн состер.	1	11.01	
17	6	Тоогу билбес– тоорээр ,торел билбес-турээр.		18.01	
Чаасостер.4ш.					
18	1	Неологизмнер.	1	23.01	
19	2	Ойнап тургаш оорениили	1	01.02	
20	3	Толевилел«Неологизмнер -чаа состер»	1	08.02	
21	4	Оюн «Чаа состу тып».	1	15.02	
Чугаа культуразы. 8ш					
22	1	Чугаа культуразы де чул?	1	22.02	
23	2	Топтуг,шынч угаалажылынар.	1	29.02	
24	3	Эптиг-эвилен чорук.	1	07.03	
25	4	Практиктигкичээл.	1	14.03	
26	5	Огбелеривисынчаарчугаалапчораан.	1	21.03	
27	6	Телефонгачугаалажыры.	1	04.04	
28	7	Хой-ниитичерингечугаалажыры.	1	11.04	
29	8	Оюн«Аян-чорук»	1	18.04	
Улустуң аас чогаалы 5ш					
30	1	Тыва тоолдарда маадырларнын угаазы.	1	25.04	

31	2	Торээн чурт дугайында ырылар.	1	09.05	
32	3	Оюн «Тоол маадырын таны»	1	16.05	
33	4	Моорей«Торээн дылын билир сен бе?»	1	23.05	
34	5	Туннел кичээл	1	29.05	

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА С. ЭЛЕГЕСТ
ИМ.БАВУН-ООЛА У.А.**, Оюн Салбакай Борисовна, Исполняющий обязанности
директора

24.09.23 09:33 (MSK)

Сертификат 1F79AA4ED64AD2EB6282F1F78C8239A7